

अशासकीय कार्यान्वयन प्राधिकरणांचे आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक यांचे कार्यालय आणि त्यांना निधी हस्तांतरीत करणारे आहरण व संवितरण अधिकारी यांचे कार्यालय वेगवेगळ्या जिल्ह्यांमध्ये म्हणजेच भिन्न - भिन्न जिल्हा कोषागार कार्यालयांच्या कार्यक्षेत्रांमध्ये स्थित-कार्यरत असताना आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा व्यवस्था व कार्यपद्धतीच्या अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने अनुसरावयाची कार्यपद्धती विहित करणेबाबत....

महाराष्ट्र शासन
वित्त विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण २०२५/प्र.क्र. १२/२०२५/कोषा प्रशा- ५

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२

दिनांक : ८ जुलै, २०२५.

वाचा - १. वित्त विभाग, शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण २०२३/प्र.क्र. ११०/२०२३/कोषा प्रशा- ५, दि. १४/०२/२०२४.

२. वित्त विभाग, शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण २०२३/प्र.क्र. ११०/२०२३/कोषा प्रशा- ५, दि. १२/०३/२०२५.

३. संचालक, लेखा व कोषागारे यांचे पत्र क्र. संलेको/ VPDA/नस्ती क्र.१०६/०२.२०२५/८९ दि. ६ मार्च, २०२५.

४. महालेखापाल (ले व अ) -१, महाराष्ट्र, मुंबई यांच्या कार्यालयाकडील अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक No.TM/CH-2/UOR/ वित्त विभाग/ UOR No.371/2025-26/285, दि. ०९.०६.२०२५.

प्रस्तावना:

(अ) आहरण व संवितरण अधिकाऱ्यांद्वारे सहायक अनुदानांचे आणि अन्य अनुदानांचे संवितरण करण्यासाठी राज्याच्या एकत्रित निधीमधून अर्थसंकल्पीय तरतूदीच्या मर्यादेत निधी आहरित करण्यात येतो. परंतु या निधीपैकी काही निधी व्यावहारिक अपरिहार्यतांमुळे काही कालावधीसाठी आहरण व संवितरण अधिकारी किंवा संबंधित कार्यान्वयन यंत्रणांच्या वाणिज्यिक बँकामधील चालू अथवा बचत खात्यांमध्ये विनावापर पडून राहण्याची परिस्थिती उद्भवते. अशा प्रकारच्या शिल्लक अखर्चित शासकीय निधीच्या अनुषंगाने, राज्याच्या वित्तीय व्यवस्थापनाच्या संदर्भात उद्भवणाऱ्या समस्यांचे निराकरण करण्याच्या हेतूने, सहायक अनुदानाच्या जलद संवितरण व संनियंत्रणासाठी आहरण व संवितरण अधिकारी आणि अन्य अशासकीय कार्यान्वयन प्राधिकारी यांचेकरिता “आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा” ही व्यवस्था व कार्यपद्धती लागू करण्यास उक्त “वाचा” मधील अनुक्रमांक १ येथे नमूद शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात आली आहे. सदर व्यवस्था व

कार्यपद्धतीचा वापर बहुसंख्य आहरण व संवितरण अधिकारी आणि अशासकीय कार्यान्वयन प्राधिकारी यांचेद्वारे संपूर्ण राज्यभर करण्यात येत आहे.

- (आ) उक्त “वाचा” मधील अनुक्रमांक १ येथे नमूद शासन निर्णयातील परिच्छेद ११ मध्ये शासकीय आहरण व संवितरण अधिकारी यांचे बरोबरीनेच अशासकीय कार्यान्वयन प्राधिकरणांच्या /संस्थांच्या बाबतीत त्यांच्या वित्तीय कामकाजाच्या प्रभारी अधिकाऱ्यास आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक म्हणून घोषित करण्याची कार्यपद्धती विहित करण्यात आलेली आहे.
- (इ) आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा हा लोक लेख्याचा भाग असून, प्रत्येक आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासकाच्या आभासी वैयक्तिक ठेव लेख्याचे लेखांकन यथास्थिती संबंधित जिल्हा कोषागार कार्यालय यांचेद्वारे करण्यात येते. अशा रितीने प्रत्येक आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा हा यथास्थिती विशिष्ट जिल्हा कोषागार कार्यालयाशी संलग्न आहे. (टिप: *जिल्हा कोषागार कार्यालय या संज्ञेत मुंबई शहर व मुंबई उपनगर या जिल्ह्यांच्या बाबतीत अधिदान व लेखा कार्यालय, मुंबई या कार्यालयाचा देखील समावेश होतो.*)
- (ई) संबंधित आहरण व संवितरण अधिकाऱ्याद्वारे राज्याच्या एकत्रित निधीमधून निरंक रकमेच्या देयकाद्वारे आहरीत करण्यात आलेला निधी पुस्तकी समायोजनाने संबंधित आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासकाच्या आभासी वैयक्तिक ठेव लेख्यामध्ये जमा करण्यात येतो. या कार्यपद्धतीमध्ये निधी वर्ग करणारा आहरण व संवितरण अधिकारी आणि निधी घेणारा आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक हे दोघेही एकाच जिल्हा कोषागार कार्यालयाच्या कार्यक्षेत्रामध्ये असणे आवश्यक आहे.
- (उ) तथापि, आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक म्हणून घोषित करण्यात आलेल्या काही अशासकीय कार्यान्वयन प्राधिकरणांची कार्यालये आणि त्यांना निधी देणाऱ्या आहरण व संवितरण अधिकाऱ्यांची कार्यालये ही वेगवेगळ्या जिल्हा कोषागार कार्यालयांच्या कार्यक्षेत्रामध्ये कार्यरत असल्याची बाब निदर्शनास आली आहे. म्हणजेच अशा प्रकरणी *‘निधी वर्ग करणारा आहरण व संवितरण अधिकारी आणि निधी घेणारा अशासकीय आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक हे दोघेही एकाच जिल्हा कोषागार कार्यालयाच्या कार्यक्षेत्रामध्ये स्थित-कार्यरत असणे’* या अनिवार्यतेची पूर्तता होत नाही.
- (ऊ) अशा रितीने निधी वर्ग करणारा आहरण व संवितरण अधिकारी आणि निधी घेणारा आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक हे वेगवेगळ्या जिल्ह्यांमध्ये स्थित-कार्यरत असलेल्या प्रकरणी लेखांकन प्रक्रियेतील अडचणींमुळे संबंधित आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासकांचे आभासी वैयक्तिक ठेव लेखे कार्यान्वित करणे शक्य झालेले नाही.

उक्त परिच्छेद (इ), (ई), (उ) आणि (ऊ) अन्वये नमूद वस्तुस्थितीच्या पार्श्वभूमीवर अशासकीय कार्यान्वयन प्राधिकरणांचे आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक यांचे कार्यालय आणि त्यांना निधी हस्तांतरीत करणारे आहरण व संवितरण अधिकारी यांचे कार्यालय वेगवेगळ्या जिल्हयांमध्ये म्हणजेच भिन्न-भिन्न जिल्हा कोषागार कार्यालयांच्या कार्यक्षेत्रांमध्ये स्थित-कार्यरत असल्यास, आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा व्यवस्था व कार्यपद्धतीच्या अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने अनुसरावयाची कार्यपद्धती विहित करणेबाबत शासन खालीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :

१. उक्त “वाचा” मधील अनुक्रमांक १ येथे नमूद शासन निर्णयान्वये विहित आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा व्यवस्था व कार्यपद्धतीस अनुसरून, अशासकीय कार्यान्वयन प्राधिकरणांच्या किंवा संस्थांच्या संदर्भात समुचित अधिकाऱ्यास किंवा प्राधिकाऱ्यास आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक म्हणून घोषित करणे आवश्यक असेल, अशा प्रकरणी संबंधित जिल्हा कोषागार कार्यालय (टिप: **जिल्हा कोषागार कार्यालय या संज्ञेत मुंबई शहर व मुंबई उपनगर या जिल्हयांच्या बाबतीत अधिदान व लेखा कार्यालय, मुंबई या कार्यालयाचा देखील समावेश होतो.**) येथून अनुदान आहरित करून, संबंधित अशासकीय कार्यान्वयन प्राधिकरणाच्या किंवा संस्थेच्या आभासी वैयक्तिक ठेव लेख्यामध्ये वर्ग करणारे आहरण व संवितरण अधिकारी, ज्या जिल्हा कोषागार कार्यालयाच्या कार्यक्षेत्रांमध्ये कार्यरत असतील, त्याच जिल्हा कोषागार कार्यालयांमध्ये संबंधित अशासकीय कार्यान्वयन प्राधिकरणांच्या किंवा संस्थांच्या समुचित अधिकाऱ्यास आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक म्हणून घोषित करण्यात येईल.
२. अशा रितीने राज्याच्या एकत्रित निधीमधून अनुदान आहरित करून अशासकीय आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासकाच्या आभासी वैयक्तिक ठेव लेख्यामध्ये ते वर्ग करणारा आहरण व संवितरण अधिकारी ज्या जिल्हा कोषागार कार्यालयाशी संलग्न असेल, त्याच जिल्हा कोषागार कार्यालयाशी संबंधित अशासकीय कार्यान्वयन प्राधिकरणाचा किंवा संस्थेचा आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक देखील संलग्न असेल.
३. आभासी वैयक्तिक ठेव लेख्याचे दैनंदिन कामकाज, ताळमेळ, इत्यादी कामकाज आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रणालीमार्फतच होईल. त्यामुळे संबंधित आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासकास प्रत्यक्ष जिल्हा कोषागार कार्यालयात येण्याची आवश्यकता असणार नाही. अत्यंत अपवादात्मक प्रकरणी अशा आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासकास संबंधित जिल्हा कोषागार कार्यालयात प्रत्यक्ष उपस्थित राहण्याची आवश्यकता निर्माण झाल्यास, त्यांना ते ज्या जिल्हा कोषागार कार्यालयाशी संलग्न आहेत, म्हणजेच त्यांचा आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा ज्या जिल्हा कोषागार कार्यालयांमध्ये आहे, त्याच जिल्हा कोषागार कार्यालयात उपस्थित रहावे लागेल.

४. एका अशासकीय आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासकास एकाच जिल्हा कोषागार कार्यालयाशी संलग्न राहता येईल. म्हणजेच त्यांची एकापेक्षा अधिक जिल्हा कोषागार कार्यालयांमध्ये आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक म्हणून नोंदणी केली जाणार नाही.
५. अशा अशासकीय आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासकांना ते ज्या जिल्हा कोषागार कार्यालयाशी संलग्न आहेत, अशाच जिल्हा कोषागार कार्यालयाकडून शिल्लक प्रमाणपत्र (Balance Certificate) वा अन्य अहवाल नियमितरित्या त्यांच्या अधिकृत कार्यालयीन ई-मेल पत्त्यावर उपलब्ध करून देण्यात येतील. जेणेकरून त्यांना जिल्हा कोषागार कार्यालयात आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा विषयक कामकाजासाठी प्रत्यक्ष जावे-यावे लागणार नाही.
६. जिल्हा कोषागार कार्यालयांतील आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा विषयक कामकाज हाताळणारे संबंधित अधिकारी / कर्मचारी यांना देखील त्यांच्या जिल्हा कोषागार कार्यालयाशी संलग्न असणाऱ्या अशासकीय आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासकाच्या कार्यालयास प्रत्यक्ष भेट देण्याची आवश्यकता असणार नाही. मात्र भविष्यात अपवादात्मक आणि विशेष परिस्थिती उद्भवल्यास, अशासकीय आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासकाचे कार्यालय ज्या जिल्ह्यामध्ये कार्यरत आहे, त्या जिल्ह्याच्या म्हणजेच स्थानिक जिल्हा कोषागार कार्यालयाकडून आवश्यक त्या तपासण्या करून घेण्यात येतील.
७. अत्यंत अपवादात्मक अशा विशेष आणि विशिष्ट प्रकरणी, आवश्यकता निर्माण झाल्यास, कारणांसह लिखित स्वरूपात कळवून, संबंधित अशासकीय आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासकांना, ते ज्या जिल्हा कोषागार कार्यालयाशी संलग्न आहेत, अशा जिल्हा कोषागार कार्यालयात प्रत्यक्ष उपस्थित राहण्यासाठी संबंधित जिल्हा कोषागार अधिकारी निमंत्रित करू शकतील.
८. प्रस्तुत शासन निर्णयाच्या अनुषंगाने संगणकीय प्रणालीमध्ये आवश्यक ते अनुषंगिक बदल आणि सुधारणा राष्ट्रीय सूचनाविज्ञान केंद्र, पुणे यांचेकडून विकसित करून घेण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. तसेच प्रस्तुत शासन निर्णयाच्या अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने क्षेत्रीय कार्यालयांना समुचित सूचना देण्यासाठी संचालक, संचालनालय लेखा व कोषागारे, महाराष्ट्र राज्य यांना प्राधिकृत करण्यात येत आहे.
९. प्रस्तुत शासन निर्णयान्वये आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा व्यवस्था व कार्यपद्धतीच्या अनुषंगाने विहित करण्यात आलेल्या तरतुदींस अनुसरून महाराष्ट्र कोषागार नियम, १९६८ मध्ये आवश्यक त्या सुधारणा यथावकाश करण्यात येतील.

प्रस्तुत शासन निर्णय महालेखापाल-१ (ले. व अ.), महाराष्ट्र, मुंबई यांनी त्यांच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक No.TM/CH-2/UOR/ वित्त विभाग/ UOR No.371/2025-26/285, Dated 09.06.2025 अन्वये दिलेल्या मान्यतेस अनुसरून निर्गमित करण्यात येत आहे.

प्रस्तुत शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून, त्याचा संकेतांक २०२५०७०८१३०९३९०३०५ असा आहे. प्रस्तुत शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(डॉ.राजेंद्र सुमन उत्तमराव गाडेकर)
शासनाचे उप सचिव,

प्रत,

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव.
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे सचिव / प्रधान सचिव / अपर मुख्य सचिव.
३. मा.उप मुख्यमंत्री (नगर विकास व गृह निर्माण) यांचे सचिव / प्रधान सचिव.
४. मा.उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन आणि उत्पादन शुल्क) यांचे सचिव / प्रधान सचिव.
५. सर्व मा.मंत्री व मा.राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव.
६. मा.विरोधी पक्षनेता, विधान परिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई.
७. सर्व सन्माननीय विधानसभा / विधान परिषद व संसद सदस्य.
८. सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव, मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग.
९. सर्व मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागांच्या अधिनस्त असलेले सर्व विभाग प्रमुख, प्रादेशिक कार्यालय प्रमुख, आणि कार्यालय प्रमुख.
१०. प्रबंधक, मूळ न्यायालय शाखा, उच्च न्यायालय, मुंबई.
११. प्रधान महालेखापाल (लेखा परीक्षा)- १, महाराष्ट्र, मुंबई.
१२. प्रधान महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)-१, महाराष्ट्र, मुंबई
१३. महालेखापाल (लेखापरीक्षा)-२, महाराष्ट्र, नागपूर
१४. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)-२, महाराष्ट्र, नागपूर.
१५. आयुक्त, आयकर (TDS) चर्नीरोड, मुंबई ४००००२.
१६. आयुक्त, आयकर (TDS) सिव्हील लाईन*, नागपूर ४४४००१.
१७. प्रबंधक, उच्च न्यायालय (अपील शाखा) मुंबई.
१८. सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई.
१९. सचिव, महाराष्ट्र विधीमंडळ सचिवालय, मुंबई.
२०. प्रबंधक, लोक आयुक्त व उपलोक आयुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई.
२१. प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई.

२२. मुख्य माहिती आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
२३. विशेष आयुक्त, महाराष्ट्र सदन, कोपर्निकस रोड, नवी दिल्ली.
२४. सर्व विभागीय आयुक्त.
२५. सर्व जिल्हाधिकारी.
२६. सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी.
२७. संचालक, लेखा व कोषागारे, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
२८. संचालक, स्थानिक निधी लेखापरीक्षा, महाराष्ट्र राज्य, नवी मुंबई.
२९. सह संचालक, लेखा व कोषागारे, कोकण / पुणे / नाशिक / छत्रपती संभाजी नगर / अमरावती / नागपूर.
३०. सह संचालक, स्थानिक निधी लेखा, कोकण / पुणे / नाशिक / छत्रपती संभाजी नगर / अमरावती / नागपूर.
३१. अधिदान व लेखा अधिकारी, अधिदान व लेखा कार्यालय, मुंबई.
३२. निवासी लेखापरीक्षा अधिकारी, मुंबई
३३. वरिष्ठ जिल्हा कोषागार अधिकारी, ठाणे / पुणे / नाशिक / छत्रपती संभाजी नगर / अमरावती / नागपूर.
३४. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
३५. सर्व उप कोषागार अधिकारी.
३६. सर्व संबंधित अशासकीय आभासी वैयक्तिक ठेव लेखा प्रशासक
३७. वित्त विभागातील सर्व कार्यासने.
३८. निवड नस्ती कोषा. प्रशा.- ५ कार्यासन.